

Protocol begaafdheid



Inhoudsopgave

1. De doelgroep

1.1 Om welke leerlingen gaat het bij ons op school?

1.2 Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

1.3 Talent op één gebied

Beleid op de KWS

2. Leerlingbegeleiding

2.1.1 Signalering

2.1.2 Gesprek met IB

2.2 Begeleiding

2.3 Evaluatie

3. Aanpassingen in de leerstof

3.1 Aanpassingen in de reguliere leerstof van groep 1 en 2

3.2 Aanpassingen in de reguliere leerstof vanaf groep 3

4. De Plusklas

4.1 Toelating tot de plusklas

4.2 Materialen

4.3 Vaardigheden leren leren

5 Vervroegde doorstroming

5.1 Beïnvloedende factoren bij vervroegde doorstroming.

5.1.1 Leerling

5.1.2 School

5.1.3 Ouders

Bijlage

1. De doelgroep

1.1 Om welke leerlingen gaat het bij ons op school?

Het is niet eenvoudig om vast te stellen welke leerlingen nu wel of niet behoren tot de doelgroep van een beleidsplan hoogbegaafdheid. Zo is er een onderscheid tussen begaafd en hoogbegaafd en noemen we kleuters niet meer begaafd of hoogbegaafd maar spreken we van een ontwikkelingsvoorsprong. Er zijn ook leerlingen met één talent op een gebied.

Intelligentie is een belangrijke voorwaarde is om tot prestaties te komen. Daarnaast spelen specifieke persoonlijkheidskenmerken een belangrijke rol evenals omgevingskenmerken.

Intelligentie:

Een normaalverdeling van intelligentie onder alle mensen laat zien dat de gemiddelde mens een intelligentie heeft van ongeveer 100. Mensen met een IQ tussen de 115-130 kunnen presteren op begaafd niveau en van mensen met een IQ boven de 130 kunnen prestaties worden verwacht op hoogbegaafd niveau.

Persoonlijkheidskenmerken:

Prestaties van leerlingen zijn niet alleen afhankelijk van hun IQ. Er zijn ook andere belangrijke factoren als:

- Creativiteit (creërend vermogen): iemands vermogen om oplossingen te zoeken buiten de reguliere kaders, scheppend bezig zijn, komen tot nieuwe ideeën.
- Motivatie en doorzettingsvermogen
- Goede werk- en leerstrategieën: iemand is snel van begrip, maakt grote denk- en leerstappen, beschikt over een goed geheugen, heeft een brede algemene interesse en kennis, beschikt over een groot probleemoplossend vermogen, is in staat verworven kennis toe te passen, is in staat nieuwe kennis te integreren met oude kennis, beschikt over een groot analytisch vermogen.
- Sociaal-emotionele kenmerken: iemand heeft een hoge mate van zelfvertrouwen, heeft behoefte aan een hoge mate van autonomie, beschikt over een vermogen tot (zelf) reflectie, is sociaal competent.

Omgevingskenmerken:

Wie niet uitgedaagd wordt door zijn leeromgeving om zijn creativiteit en intelligentie te gebruiken, zal niet tot ontwikkeling komen, zal zelf geremd worden in zijn creativiteit, waardoor andere problemen als faalangst en onderpresteren kunnen ontstaan. Omgevingsfactoren die van belang zijn:

- Gezin, vooral in de vroege ontwikkeling van kinderen
- School/groepsklimaat: voldoende uitdaging bieden vanaf groep 1, creativiteit van leerlingen benutten door open opdrachten aan te bieden.
- Ontwikkelingsgelijken: je kunnen spiegelen aan ontwikkelingsgelijke is een belangrijke factor om tot ontwikkeling te komen. Zo zie je vaak dat begaafde leerlingen zich graag optrekken aan oudere leerlingen in hun spel en contacten.

1.2 Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Bij kleuters spreken we niet van begaafd of hoogbegaafd maar van een ontwikkelingsvoorsprong: het voorlopen op de lichamelijke en geestelijke ontwikkeling die het gemiddelde kind doormaakt.

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong doorlopen die ontwikkeling niet alleen sneller, maar maken ook grotere stappen in deze ontwikkeling en zijn dus eerder toe aan andere activiteiten.

Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zijn niet bij voorbaat ook (hoog)begaafde leerlingen. Niet alle kinderen zullen deze voorsprong vasthouden en zelfs verder ontwikkelen, dat zal afhangen van hun verdere ontwikkeling.

1.3 Talent op één gebied

In het onderwijs zijn ook leerlingen die op één vakgebied een grote voorsprong hebben op hun groepsgenoten. Ze hebben een hoog werktempo en laten zien dat zij binnen dat vakgebied complexere zaken zich snel eigen kunnen maken. Vaak stralen zij plezier en een hoge mate van betrokkenheid uit als ze met dit vakgebied bezig zijn. Deze leerlingen noemen wij niet (hoog)begaafd

maar hebben zeker wel behoefte aan een meer uitdagend onderwijsaanbod en worden als zodanig we genoemd in dit beleidsplan.

Beleid op de KWS

Op de KWS hebben wij het volgende afgesproken:

- Leerlingen die opvallen door hun hoge intelligentie en bij wie wij kenmerken zien van eerder genoemde persoonlijkheidsfactoren zien wij als begaafde leerlingen.
- We maken geen onderscheid tussen begaafde en hoogbegaafde leerlingen, beide noemen wij **begaafde** leerlingen. We maken wel verschil tussen begaafde leerlingen en leerlingen met een talent op één gebied.
- Kleuters bij wie wij (of bij aanmelding de ouders) het vermoeden hebben dat zij een ontwikkelingsvoorsprong hebben, benaderen wij als begaafde leerlingen.

2. Leerlingbegeleiding

We onderscheiden 3 fasen: signalering, begeleiding en evaluatie

2.1.1 Signalering

Het eerste signaal is het moment dat een leerkracht of intern begeleider signalen opvangt die hem aan het denken zetten over het functioneren van de leerling. Deze informatie kan via de ouders tot de leerkracht komen of de leerling vertoont gedrag of laat schoolresultaten zien waarvan de leerkracht de indruk heeft dat deze het gevolg zijn van mogelijke begaafdheid. Daarna worden de volgende middelen en informatie gebruikt:

Groep 1 en 2:

- Voorschoolse informatie van ouders en/of peuterspeelzaal
- Observaties leerkracht*
- Observatielijsten van Leerlijnen Jonge Kind
- Cito Taal voor Kleuters en Rekenen voor Kleuters (A of A+)

Groep 3:

- Informatie kleutergroepen
- Observaties leerkracht*
- Prestaties en vaardigheden op school
- Cito Rekenen, Spelling, DMT en AVI (A of A+)

Groep 4 t/m 8:

- Informatie groepen 1, 2 en 3
- Observaties leerkracht*
- Prestaties en vaardigheden op school
- 3 x achtereenvolgens hoge scores bij de Cito toetsen (A of A+) Hierbij kunnen uitzonderingen zijn, dit wordt overlegd met de IB'er.

*zie bijlage 1

Er zijn uitzonderingen mogelijk op bovenstaande stappen. Er zijn begaafde kinderen met een leerstoornis zoals dyslexie. Zij zullen niet voldoen aan het behalen van de hier bovengenoemde Cito-scores. Als blijkt dat er bij deze leerlingen toch zeker sprake is van een goede intelligentie, onderbouwd door de aanwezige gegevens, zal deze leerling ook als een begaafde leerling beschouwd worden.

Heeft een leerling wel op didactisch gebied een goede score, maar voldoet de leerling niet aan de genoemde persoonlijkheidskenmerken: motivatie/werkhouding en sociaal-emotioneel functioneren dan zal de leerling wel in aanmerking kunnen komen voor aanpassing van de leerstof in de groep maar niet voor deelname aan de plusklas. De IB'er en de begeleider van de plusklas nemen hierover uiteindelijk de beslissing.

2.1.2 Gesprek met IB

Na de signalering vindt er een gesprek plaats met de IB'er. Dit kan ook een onderdeel zijn van de groepsbespreking. Als er zorgen zijn op het sociaal-emotionele gebied, kan expertise gevraagd worden van externen. Dit zal door de IB'er georganiseerd worden.

2.2 Begeleiding

Er wordt door de groepsleerkracht een plan van aanpak gemaakt. Dit wordt in het groepsplan geplaatst bij aanpak 1.

2.3 Evaluatie

Een groepsplan wordt 2 x per jaar geëvalueerd en bijgesteld en 2x per jaar geëvalueerd en vernieuwd.

Bij een aanpak 1 in het groepsplan worden de ouders bij de reguliere oudergesprekken geïnformeerd.

Eventueel wordt de leerling besproken met de IB-er tijdens een groepsbespreking

3. Aanpassingen in de leerstof

Begaafde leerlingen zijn leerlingen die snel van begrip zijn, weinig behoefte hebben aan herhaling en over een groot leertempo beschikken (let wel: leertempo is wat anders dan werktempo!)

Het reguliere aanbod is onvoldoende afgestemd op deze leerlingen omdat:

- begaafde leerlingen het vaak prettig vinden om probleemgestuurd te werken, ze lossen graag moeilijke problemen op. De reguliere methode biedt eerst de vaardigheden aan en daarna pas het probleem (reproductief).
- begaafde leerlingen een brede belangstelling en algemene kennis hebben en daarvoor biedt de reguliere methode geen aansluiting.
- begaafde leerlingen een grotere behoeften hebben aan autonomie en graag invloed willen uitoefenen op de aangeboden leerstof.

'Extra' werk moet aan de volgende criteria voldoen:

- open, breed georiënteerde opdrachten
- opdrachten die beroep doen op creativiteit en doorzettingsvermogen
- opdrachten met een hoge moeilijkheidsgraad, hoge mate van complexiteit,
- opdrachten die grote denkstappen vergen van de leerling
- opdrachten die een beroep doen op het probleemoplossend vermogen.

3.1 Aanpassingen in de reguliere leerstof van groep 1 en 2

De begeleiding in de groepen 1 en 2 is in principe binnen de reguliere begeleiding in de groep. Vaak is er voldoende materiaal in de kleutergroep aanwezig dat zich in eerste instantie uitstekend leent voor een verdiepend leerstofaanbod. Hierbij denken we aan:

- moeilijker, meer inzichtvragen
- meer gedetailleerd
- meerdere oplossingen vragen of laten bedenken
- Uitdagend spel materiaal o.a.: moeilijk puzzels, SmartGames
- Al spelend letters stempelen, schrijven en woorden en cijfers leren. We zullen wel altijd proberen meer te verbreden en te verdiepen in plaats van vooruit te grijpen op de leerstof.
- Eventueel versnellen. Dit is sterk afhankelijk van o.a. de sociaal-emotionele ontwikkeling, motorische ontwikkeling, de intelligentie van het kind en de grootte van de ontwikkelingsvoorsprong.

3.2 Aanpassingen in de reguliere leerstof vanaf groep 3

Ook bij het aanpassen van de leerstof vanaf groep 3 wordt er een onderscheid gemaakt in verdiepende leerstof en verbredende leerstof.

- **Verdiepende leerstof** is bestemd voor slimme (snel werkende) leerlingen met een beperkte didactische voorsprong, leerlingen die slecht één talent hebben op één vakgebied. Voorbeelden zijn: de plus variant van de methodes, complex. De leerkrachten selecteren zelf de leerlingen die hiervoor in aanmerking komen.
- **Verbredende leerstof** is bestemd voor leerlingen met een ruime didactische voorsprong. Voorbeelden zijn: Zip informatieverwerking, Detective denkwerk. De leerkracht overlegt met de intern begeleider welke leerlingen hiervoor in aanmerking komen.

Door het compacten van de basisleerstof ontstaat er tijd om verdiepende en verbredende leerstof aan te bieden. Verdiepende en verbredende leerstof is verplichte leerstof. Deze staat op de dag en of weektaak van de leerling vermeld. Er is dus geen sprake van vrijblijvendheid, maar van een afgesproken aanbod.

4. De Plusklas

Naast de aanpassing van de leerstof in de groep bestaat vanaf schooljaar 2015-2016 ook de mogelijkheid om als begaafde leerling vanaf groep 4 deel te nemen aan de plusklas.

Het doel van de plusklas is:

- het bieden van cognitieve uitdaging aan begaafde leerlingen
- het ontmoeten van gelijken en samen werken aan een opdracht
- aandacht voor sociale en emotionele ontwikkeling
- werken aan specifieke (leer) vaardigheden, het leren leren is dan heel belangrijk.

4.1 Toelating tot de plusklas

Begaafde leerlingen kunnen in januari (na de toetsing Cito-M) en september (na de toetsing Cito-E) toegelaten worden tot de plusklas. Per half jaar wordt gekeken of het verantwoord is dat een leerling in de plusklas blijft. Eenmaal in de plusklas betekent dus niet automatisch altijd in de plusklas! Soms blijkt dat de leerling niet meer voldoende gemotiveerd is voor het werken in de plusklas of onvoldoende tijd overhoudt om zijn werk in de groep goed te doen of de scores op de Cito-toetsen en methodetoetsen niet meer op het vereiste niveau zijn.

De intern begeleider en de leerkracht beslissen of een leerling wordt toegelaten tot de plusklas. De begeleider van de plusklas geeft aan wanneer het beter is dat een leerling de plusklas verlaat.

4.2 Materialen

In principe kan een plusklas zonder aanschaf van extra materialen van start gaan. Maar de leerstof moet wel aan bepaalde voorwaarden voldoen. Centraal staat het denkproces: hoe lost een leerling een probleem op? Het gaat om creatief en praktisch denken, het *top down* leren, waarbij kort gezegd niet wordt gewerkt van opdracht naar einddoel, maar andersom. Om dit resultaat te verkrijgen, moet de leerling die en die stap nemen. Maar ook het *out of the box* denken is voor begaafde leerlingen belangrijk; de durf van begaafde leerlingen om af te wijken van de gebaande paden en alternatieven te gaan onderzoeken.

4.3 Vaardigheden leren leren

Naast de voor de hand liggende cognitieve uitdaging, het ontmoeten van gelijken en veel aandacht voor de sociale en emotionele ontwikkeling, is van groot belang: het ontwikkelen van vaardigheden om te leren leren. Begaafde leerlingen hebben vaak moeite met vaardigheden als plannen, organiseren en leren leren. Dit zijn belangrijke vaardigheden om verder in je ontwikkeling te komen. Ook het 'stampen' van leerstof hoort hierbij. Vaak hebben begaafde leerlingen nooit geleerd om hun werk te plannen, omdat dit eerder niet nodig was. Het leren leren bieden wij aan volgens het **TASC-model** (zie bijlage): Thinking Actively in a Social Context, TASC is een verzameling van taakgerichte activiteiten in een sociale context met als doel te leren leren. Het TASC model gaat uit van acht opeenvolgende stappen waarbij zowel werkvoorbereiding, -uitvoering als -evaluatie een natuurlijk onderdeel van het leerproces is. Voor de leerlingen worden de stappen als volgt omschreven:

Opdracht en onderzoeksfase:

Stap 1: Wat weet ik er van?

Stap 2: Welke vragen wil ik beantwoorden?

Stap 3: Hoe kan ik antwoorden vinden?

Ontwerp en planningsfase:

Stap 4: Wat is het beste idee?

Stap 5: Uitwerken, aan de slag!

Stap 6: Hoe is het gegaan?

Presentatiefase:

Stap 7: Hoe presenteren we het?

Evaluatie en beoordeling:

Stap 8: Wat hebben we geleerd?

5 Vervroegde doorstroming

Bij de begeleiding van begaafde leerlingen komt het onderwerp vervroegde doorstroming vroeg of laat bijna altijd aan de orde. Vaak zien we dat deze leerlingen al in groep 1 een voorsprong hebben op hun leeftijdgenoten. Deze voorsprong breiden ze in de loop van de jaren uit en daarmee wordt het verschil tussen henzelf en leeftijdgenoten alleen maar groter. In een aantal gevallen zal de voorsprong zo groot worden dat het verstandig is na te gaan of de leerling zowel vanuit didactisch als sociaal emotioneel perspectief, eerder dan gebruikelijk kan doorstromen naar een volgende groep. Om te beslissen over een vervroegde doorstroming, handelt het team van KWS volgens vastgestelde criteria.

5.1 Beïnvloedende factoren bij vervroegde doorstroming.

Factoren die van invloed zijn op een vervroegde doorstroming zijn onder te verdelen in drie groepen: leerling, school en ouders.

5.1.1 Leerling:

Capaciteiten en didactische noodzaak

Intelligentie alleen is geen reden tot vervroegde doorstroming. Naast intelligentie moet er sprake zijn van een didactische noodzaak, door spontane ontwikkeling (dus niet door aangeboden leerstof) op 3 vakgebieden begrijpend lezen, spelling, technisch lezen en rekenen. De voorsprong is ten minste 12 maanden. Een inhaalslag voor bepaalde leerstofonderdelen is altijd mogelijk.

Sociaal functioneren

Naast capaciteiten en didactische noodzaak is het sociaal functioneren een belangrijke factor. Met name jonge leerlingen worden vaak als sociaal 'jong' of 'sociaal zwak' omschreven, terwijl dit vaak niet de werkelijkheid weerspiegelt. Het is belangrijk een helder beeld van de sociale ontwikkeling en functioneren van een leerling te hebben. Het gedrag kan ook veroorzaakt worden door het gebrek aan ontwikkelingsgelijken in de groep.

Om het sociaal functioneren in beeld te brengen wordt de observatielijst voor sociaal functioneren 'Zien' ingevuld door de leerkracht.

5.1.2 School:

Als school zijn we van mening dat vervroegde doorstroming in een aantal gevallen niet te voorkomen is. Meestal zal de vervroegde doorstroming in de onderbouw plaatsvinden. Maar ook in de midden- en bovenbouw sluiten wij vervroegde doorstroming niet uit.

5.1.3 Ouders (en leerling):

Ouders worden al vroeg betrokken bij het traject over het vervroegd doorstromen van hun kind. Zij spelen dan ook een belangrijke rol bij de besluitvorming over vervroegde doorstroming. In een gesprek met de ouders worden alle voors en tegens op een rijtje gezet en besproken. Ook de leerling zelf wordt in het proces om zijn mening gevraagd, maar deze mening is niet doorslaggevend.

Bijlage 1

Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kunnen de volgende kenmerken gelden:

- Grotere leerstappen
- Taalvaardigheden op een hoog niveau
- Leergierig en alert
- Groot gevoel voor humor
- Levendige fantasie
- Zeer goed geheugen
- Bovengemiddeld energievermogen
- Zeer goed concentratievermogen
- Houden meestal niet van herhaling
- Grote behoefte aan zelfstandigheid
- Soms overgevoelig voor zintuiglijke prikkels
- Streven naar perfectionisme
- Andere interesses dan leeftijdsgenoten/ brede algemene belangstelling

Kenmerken van begaafdheid

- Geestelijk vroegrijp, ontwikkelingsvoorsprong
- Kan gemakkelijk leren, is snel van begrip
- Kan snel verbanden leggen, problemen analyseren, abstract denken
- Is vindingrijk (origineel) in het zoeken naar oplossingen
- Heeft vaak ongebruikelijk, niet voor de hand liggende oplossingen, buiten de geijkte paden
- Kan grote denksprongen maken, snelle denker, doordenker
- Heeft een zeer goed geheugen
- Heeft een brede interesse; bijt zich vast in onderwerpen, zoekt verdieping.
- Vraagt eindeloos naar het "waarom" van dingen
- Wil dingen op eigen manier doen (grote mate van zelfstandigheid)
- Is eigenwijs ('betweterig'), gaat vaak discussie aan (wil het laatste woord hebben)
- Is streberig, volhardend, een doorzetter
- Heeft vaak non-stop gedachten; vervalt van het ene denkspoor in het andere
- Heeft een scherpzinnige waarneming (oog voor details)
- Sterk ontwikkelde zintuigen ('hypersensitief')
- Heeft vaak meerdere talenten (is zeker niet goed in alles)
- Heeft een groot zelfbewustzijn: een eigen mening
- Sterk gevoel voor rechtvaardigheid (eerlijk zijn is belangrijk)
- Interesse is vaak bepalend voor de motivatie tot leren, hoge mate van concentratie m.b.t. interessegebieden
- Apart / groot gevoel voor humor
- Rijk verbeeldingsvermogen, grote fantasie (niet altijd te realiseren)
- Interesse in experimenten, ontdekkend leren
- Is perfectionistisch aangelegd, neiging tot perfectionisme
- Moeite met falen, niet willen falen, hierdoor mogelijk faalangst (bang voor nieuwe dingen)
- Verzet zich tegen autoriteit (relatie van essentieel belang)
- Heeft een hekel aan routinematige taken, vindt iets snel 'saai'
- Moeite met het aanbrengen van structuur, moeite met plannen
- Meer geïnteresseerd in het proces dan het product
- Soms weinig oog voor uiterlijkheden, meer met diepere dingen bezig